

OSMANLI ARAŒTIRMALARI

XXVI

NeŒir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

Misafir Editörler:

Hatice AYNUR - Mehmet KALPAKLI

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXVI

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŒOĐLU'na

ARMAĐAN - II

İstanbul - 2005

GÜNEŞ REDİFLİ KASİDELER VE ÖVGÜLERİNDE
HÜKÜMDAR TİPLEMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

*Abdülkerim GÜLHAN**

Bilindiği gibi kaside, daha çok övgü amacıyla kullanılan bir nazım şeklidir; değişik bölümlerden oluşur ve "methiye", kasidenin en önemli bölümüdür. Övülenler adına esas söylenmek istenenler burada dile getirilir; zaten bu bölümün bir adı da "maksûd" veya "maksad"dır.

Bu çalışma beşi hükümdar, biri hükümdar ve beylerbeyi ve biri bey adına söylenmiş yedi "Güneş" kasidesi üzerinde yapılmıştır. "*güneş*" redifli kasidelerin nesib ve tegazzül dışındaki bölümlerini değerlendirdik. Yedi kasidedeki övgü kalıplarında, bazı küçük farklılıklar yanında, önemli ölçüde ortaklıklar görülüyor. Benzetme ve tanımlamalarda, hükümdarlar adına yazılan kasidelerle, adını tesbit edemediğimiz Beylerbeyi ve İsa Bey adına yazılan kaside arasında anlamlı bir fark yoktur. Memduhlar için yapılan vasıflandırmalar genel ifadelerdir, yani memduhın adının geçtiği beyte bakmadan, hakkında söylenenlere bakarak, kasidenin kim adına yazılmış olduğunu anlamamız hemen hemen imkansızdır. Bunların hepsini birleştirerek adına kaside yazılan şahsiyetlerin hangi yönleriyle, nasıl övüldüklerini; buradan hareketle nasıl bir hükümdar, daha doğrusu, yönetici, lider portresi çizildiğini değerlendirmeye çalıştık. Tespit edebildiğimiz yedi kasidenin metinleri değişik kaynaklarda yer almaktadır. Bunların hepsini değerlendirmemize rağmen, bu çalışmada verilen sıra numaraları dipnotta belirtilen kaynaklardaki metinlere göredir.¹ Yazının hacmini fazla artırmamak için sadece, günümüz alfabesine aktarılmış olarak bulunması pek mümkün olamayan *Atayf*, *Kemâl* ve *Ali Ruhî*'nin kaside

* Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi.

¹ *Atayf*, Eğridirli Hacı Kemal: v. 149b-150b; *Kemâl*, Eğridirli Hacı Kemal: v. 150b -151b; *Ahmed Paşa*, Tarlan 1966: 54-59; *Lami'î*, Burmaoğlu 1989: 46-61; *Usulî*, İsen 1988: 53-57; *Hayalî Bey*, Tarlan 1992: 32-33; *Ali Ruhî*, Ali Ruhî 1302: 6-9.

metinlerini verdik. Bu kasideler ve başlıca şekil özellikleri aşağıda olduğu gibidir:

Atâyî (İvazpaşazâde XV. yy.)	: II. Murad için. (kısaltması A.)
Kemâl ² (XV. yy.)	: II. Murad ve Beylerbeyi ³ için. (kısaltması K.)
Ahmed Paşa (Ö. 1496)	: II. Mehmed/Fatih için. (kısaltması AP.)
Lâmi'î Çelebi (Ö. 1532)	: II. Bayezid için. (kısaltması L.)
Usûlî (Ö. 1538)	: İsa Bey ⁴ için. (kısaltması U.)
Hayâlî Bey (Ö. 1557)	: I. Süleyman/Kanunî için. (kısaltması H.)
Ali Rûhi (Ö. 1890)	: II. Abdülhamid için. (kısaltması R.)

Kasidelerin vezni, Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün; kafiyesi “er”; redifi, “güneş”; bölümleri aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

	Atâyî	Kemâl	Ahmed Paşa	Lâmi'î	Usûlî	Hayâlî	Ali Rûhî
Beyit sayısı	41	46	70	76	46	25	29
Nesib, teşbib	1-6	1-20	1-15	1-24	1-9	1-8	1-6
Tegazzül	29-39	21-25	51-60	59-64	10-15	9-14	21-25
Girizgâh	7	25	16	25-26	16	14	6-8
Medhiye	8-28	26-43	17-50	27-58	17-38	15-20	9-20
Fahriye	39	43	61-64	65-72	39-40	21-23	26-28
Dua	40-41	44-46	65-70	73-76	41-46	24-25	29
Tac beyt	39	43	64	68	39	21	25
Tecdîd-i Matla'	-	-	11	11	-	-	-

² *Kemâl* mahlaslı bu şair hakkında herhangi bir bilgi edinemedik. Katkıda bulunacaklara, şimdiden müteşekkirimiz. Kasidesinin yer aldığı *Câmîi'n-Nezâir* adlı nazire mecmuasının 918/1512'de tamamlandığı (Köprülü 1928, 61) bilgisini ve kasidesinin başlığını dikkate alarak, II. Murad ve adını bilemediğimiz, "beylerbeyi" için söylenmiş olabileceğini düşünüyoruz.

³ Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi c.1, İskit yay, (Baskı yeri ve yılı yok) adlı eserde II. Murad'ın Beylerbeyi olarak, Bayezid Paşa (s.268-269); Oruç Bey (s.281); Sinan Paşa (s.299); Hadım Lala Şahabettin Şahin (Kula Şahin) Paşa (s.306) ile Rumeli bölgesinde görevlendirilen, Firuz Bey (s.278); İsa Bey (281); Evrenuzade Ali Bey (s.299) ve Mezit Bey'den (s.305-306) söz edilmektedir.

⁴ *İsa Bey*: Evranosoğlu İsa Bey, 15. yüzyılın ikinci yarısında Balkanlar'da uç beyi, hudut komutanlığı yapmış; Arnavutluk, Eflak-Boğdan, Bosna Seferi ile Bosna'nın ilhakında ve Arnavutluk olaylarında görev almıştır. Osmanlı-Venedik; Osmanlı-Memluk muharebelerinde bulunmuş, 17 Ağustos 1488'de şehit olmuştur. (Uzunçarşılı 1975, 111)

Kasidelere adını veren redifin "güneş" olması kasidenin tamamında, konunun işleniş biçimini de belirlemiştir. Nesib bölümlerinde güneş, bir hükümdar gibi düşünülmüş; başta güneş olmak üzere bütün kozmik âlem ve tabiat hadiseleri, Hayalî Bey'in kasidesi hariç, bu çerçevede tasvir edilmiş.

Taht urub tâk-ı felekde husrev-i hâver güneş
Geydi nârencî kabâ urundı nûr efser güneş Ahmed Paşa 1

Tâc-ı zerrîn urunub geçdi zümürriid tahtına
Hükûm kıldı şarka garba hemçü İskender güneş Usûlî 3

Tegazzül bölümlerinde de sevgili, hükümdar ve güneş üçlüsü arasında teşbih ve mecazlar yapılmıştır.

Göricék yüzüñde zülfüñ rîsmânın sanuram
Nûr ile yazmağa şeh medhin çeker mustar güneş Ahmed Paşa 60

Ahmet Hamdi Tanpınar, divan şiirinin bir saray istiâresi etrafında oluştuğu fikrini ileri sürmüştü ve: "Saray aydınlığının ve feyzin kaynağı muhteşem bir merkeze, hükümdara, onun cazibesine ve iradesine bağlıdır. Her şey onun etrafında döner. Ona doğru koşar, ona yakınlığı nisbetinde feyizli ve mesuttur..... Binâenaleyh aşk da bu cinsten bir istiâre olacak, sevgilî hükümdara benzeyecekti. O kalb âleminin hükümdarıdır. Bu sistemde hükümdara, dolaşısıyla sevgiliye asıl hususiyetini veren güneştir. Ortaçağ hayallerinde hükümdar daima güneştir." demiştir. (Tanpınar 1976: 5-6)

Güneş redifli kasideler, bu bakış açısının en güzel örnekleri niteliğinde görülebilir; "hükümdar, güneş, sevgili" tasvirleri iç içe geçmiştir:

Göricék yüzünde zülfün rîsmânın sanuram
Eylemiş na'l-i semend-i şâhu tâc-ı ser güneş Lâmi'î 64

Bu kasidelerin methiye, fahriye ve dua bölümlerinde, övülenlerde görülen ya da görülmek istenilen özellikleri, bazı başlıklar altında birleştirdiğimizde; aşağıda olduğu gibi bir hükümdar veya lider, yönetici tipi ortaya çıkıyor. Yazının hacmini artırmamak için yazmadığımız, başlıklar altındaki konularla ilgili diğer örnek beyitlerin referansları, şairlerin birinci sayfadaki kısaltma adlarıyla yazının sonunda bulunabilir.

1. Allah'ın Gölgesi veya Yeryüzündeki Temsilcisidir

Hükümdarlar adına yazılmış olan Ahmed Paşa ve Lamîf'nin kasidelerinde, "zıllullah"; Hayalî'de, "Zıll-i Yezdân" tanımlaması yapılarak methiyyeye başlanıyor; Hükümdar, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, temsilcisi veya halifesi olarak nitelendiriliyor.

*Zıll-ı Hak Sultân Muhammed Hân ki olmuşdur anuñ
İşigi toprağınıñ her zerresi enver güneş Ahmed Paşa 17*

Bu tanımlama Ataî'nin kasidesinde medhiyenin içinde 20., Usulî'de 26. beyitinde yapılıyor.

*Sen Hudâ zıllı hümâ zıllıñ yaraşur kim ola
Mürg-i nûrın bâline efkâr teg şeh-per güneş Atâyî 20*

*Ger emân-ı halk için sûretde zıllullâhsın
Lîk re'y-i adl ile ma'nîde sen ezher güneş Usulî 26*

Bazı beyitlerde hükümdar, güneşin bile kendisinden ışık, güç aldığı, Allah'ın nûrunun bir görüntüsü (L. 38), bazen âlemin gözünün nûru (AP. 21) olarak nitelendiriliyor.

Hükümdarın Tanrının yeryüzündeki temsilcisi olduğu anlayışına, Göktürk Kitabeleri'nden bu yana Türkçe metinlerde rastlamak mümkün. Göktürk Kitabeleri'nde de hükümdarın Tanrı tarafından gönderildiğine inanılır: "Yukarıda Türk tanrısı, Türk mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiş. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye babam İlteriş Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmış olacak." (Ergin 1989: 21-22)

2. Bütün Dünyanın Hükümdarı ve Zamanı Mutluluk Devridir

Hükümdar, daima bütün cihanın hakimi kabul edilmiş, bütün dünyadan sorumlu görülmüştür. Dünya da onun iyi yönetimi sayesinde mutludur.

*Pâdişâh-ı heft-iklîm-i sa'âdetdür k'anun
Hâk-i pâyi cevherin idindi tâc-ı zer güneş Ahmed Paşa 19*

Dünyanın, yedi mutluluk bölgesinin (ikliminin) hükümdarıdır, güneş onun ayağının toprağını bile başına taç yapar (A. 22, 23; AP. 19); zamanı,

barış, sulh (R. 10), namus ve iffet devridir; güneş adında dişilik olduğundan dolaşmaya çıktığında parlak bir örtüye bürünür (AP. 38).

Hükümdar, kader kadar kudretli, şahlar şahı (R. 14, 15; AP. 20), gösteriş sahibidir (R. 9); başkalarına hil'at giydirir. Güneş onun fermanı ile hil'at giymeden, altın kılıcıyla deniz ve karaların sultanı olamamış (AP. 23); onun uğurlu adını yedi cüzlük mavi ciltli deftere (evrene) yazmak için, her gün satır çeker (A. 21, R. 12); her gün artan büyüklüğünü müjdelemek için, doğudan batıya dolaşmaktadır (R. 13). Yeryüzünün hükümdarıdır, yüce sarayının göğünde, güneş kapısının toprağı gibidir (AP. 42). Cihan hükümdarıdır, öfkelense gümüş renkli denizde yeni ay dolaşamaz, varlık meclisinde güneş kadeh gezdiremez.

*Sensin ol şâh-ı cihân kim hışm idüüb bir kez deseñ
Mâh-ı gerdûn ile kûyuñ nice seyr eyler güneş*

*Bahr-i sîm-âbile seyrân itmeye fülk-i hilâl
Bezm-i mevcûdâtta gezdürmeye sâğar güneş Hayâlî 19-20*

Kudret çadırının önünde dokuz felek bir gölgelik gibidir (L. 31). Mutludur ve cihan gazisidir (K. 26). Güneş ona şeref burcundan mutluluklar gösterir (L. 46). Doğu ve Batının hükümdarıdır, hangi ülkeye gitmek istese, onun için zafer yakındır.

*Her ne mülke azm iderseñ feth ü nusretdür karîn
Maşrık u mağrib senüñ sensin muzaffer-fer güneş Lâmi'î 48*

Din ve devlet gelinini kucaklamıştır (U. 38). Devlet göğüne ışık saçan güneş (U. 46) ve devletinin mumunun, onun aydınlığında her zaman yeşil kubbeyi aydınlatan güneş gibi, devamlı (L. 75) olması duasında bulunulur.

*Dîn ile devlet arûsını der-âğûş eyledüñ
Saña olsa yaraşur bâlîn kamer pîster güneş Usûlî 38*

Adına Hutbe okunur (A. 27); vaiz camide görüşünü veya bayrağını yâdeder (L. 32).

*Hutbe-i medh okumak diler yüce adıña kim
Mâhu sîmîn seyf idüüb çarhu kılur minber güneş Atâyî 27*

Sahipkırandır. Bu zaman içinde sahipkıran hükümdar olmasına şaşılmaz, çünkü şeref burcundan ona benzer bir güneş doğmamıştır.

*Taî mi bu karn içre olsañ husrev-i sâhib-kırân
Toğmadı burc-ı şerefden bir saña beñzer güneş* Lâmi'î 44

3. Ayağının ve Eşiğinin Toprağı

*Zill-i Hak Sultân Muhammed Hân ki olmuşdur anun
İşigi toprağınun her zerresi enver güneş*

*Nitekim her dânenün zımında muzmerdür şecer
Zerre-i hâk-i derinde şöyledür muzmer güneş*

Ahmed Paşa 17-18

Onun ayağının veya eşiğinin toprağı bile çok değerli ve etkilidir.

Eşiğinin toprağının her zerresi parlak bir güneş gibidir (AP. 17/2); veya her zerresinde bir güneş saklıdır (AP. 18/2). Güneş, ayağının toprağına bile hayrandır (A. 22, 23); her gün eşiğinde toprak olur, çünkü yolunun tozu kimya gibidir (A. 25). Dünya kuyumcusu topladığı altın ve gümüşleri karıştırıp kapısının toprağına saçar (L. 34). Güneş ayağının toprağına yüz sürerek, ışıklanmış, güç bulmuş (L. 27, K. 28) ve toprağını gözüne sürme yapmıştır.

*Zill-i Hak Şeh Bâyezîd bin-Muhammed hân ki'nuñ
Yüz sürüb buldı ayağı toprağına fer güneş* Lâmi'î 27

*Tûtiyâçün gözine toprağa salmaz gerdiñi
Yoluña her gün döşer dibâce-i asfer güneş* Kemâl 36

Güneş, atının ayağının temiz toprağını ilaç yaparak gönül gözünü nurlandırmış (L. 37); her sabah diğer gezegenlerden önce kapısına yüz sürerek birinciliği almıştır (L. 51); ayağının bastığı toprağın taşını başına taç yapar (AP. 19, 22); yüzünü yere koyup kölesi olur (Ü. 44); sarayının kapısının toprağı düzeyindedir (AP. 42). Hükümdarın atının ayağından kalkan toz ve duman güneşin yüzünü toza boyar (AP. 34). Şair, kara bahtının şeref bulması için yüce kapısının toprağına yüz sürer (L. 71). Eşiğine baş koyanın değeri artıp göğe erer.

*İşigüne baş koyan kadr ile irsün göklere
Âsmân-ı devlete sen ol ziyâ-güster güneş* Usûlî 46

4. Fizikî Özellikleri ve Kişiliği

*Sırr-ı ferdâ gün gibi rûşen zamîründen bu gün
Mazhar-ı nûr-ı Hudâsın senden umar fer güneş* Lâmi'î 38

Hükümdarın fizikî özellikleri ve kişiliği ile ilgili olarak, yüzünün ve kalbinin parlak, aydınlatıcı; kişiliğinin yüce olduğundan söz edilir.

*Pâdişâh-ı pâk-gevher kim anuñçündür hured
Aña mazhardur kamer yâ andadur muzmer güneş* Atâyî 9

*Sîne-i sâfında cevherli nişânlar sanmayñ
Âsmân-ı şevket izhâr eylemiş yir yir güneş* A.Rûhî 11

*Zât-ı pâkindür şehâ serdâr-ı şâhân-ı cihân
Öyle kim olmuş kevâkib hayline server güneş* A.Rûhî 15

*Dün gice rûşen zamîrüñ fikr iderdüm husrevâ
Gördüm olmuş bâğ u râğ-ı dehr ser-tâ-ser güneş* Lâmi'î 65

Hükümdar uğurludur, başına devlet kuşu konmuştur; hatta devlet kuşu kendisidir (R. 8); kalbi temiz (R. 11), yaratılışı (R. 15), yüzü paktır; güneş, onda gizlidir, ay ondan doğmuştur (A. 9); güneş, yüzünün nurundan ışık, güç umar (AP. 21); o Müşteri (Mars) gibi fikirli (K. 25), ileri görüşlüdür (K. 28, 29); güneş onun yüceliği yanında sönük bir yıldız gibi kalır (A. 13); görüşünün ışığıyla ışıklanır (K. 35); güzelliğinin şevkine dans eder (L. 42); her sabah gün yüzünün vasıflarını pencereden dinler (L. 69); güzelliğinin özellikleri için, bitmiş bir defterdir (U. 19); onun, nurunu iktibas ederek nurlanır (U. 42).

Dokuz felek, hükümdarın yücelik kitabı için sadece bir yaprak (U. 19); onun vakarı dipsiz bir deniz gibidir (A. 19). Vasfı Sidre kadar yüksek olduğundan, şairin beyitleri meyvelenmiştir (U. 39). Yüce şahsiyeti güneş gibidir (L. 65, 68) ve geleceğin sırrı parlak şahsiyetinde bugünden, gün gibi apaçıktır (L. 38).

5. Sarayı ve Otağı

Hükümdarın oturacağı makam saray veya otağıdır. Onun sarayının veya otağının kubbesi genellikle gökyüzü olarak düşünülür. Böylece etki alanının bütün dünyayı kapsadığı hayal edilir. Zaten saray veya otağından daima güç sıfatıyla beraber söz edilmiştir. Sarayının diğer özellikleri ile ilgili olarak, Güneş, Ay, Zühal vb. kozmik unsurlar üzerine teşbih ve mecazlar yapılmıştır.

*Bir felekdür tâk-ı kasrı kim der ü dîvârına
Her meder bir mâhdur merkûz u her mermer güneş* Lâmi'f 28

*Kadrün ordusunda gök bir sâyebandur kim ana
Ser imâd-ı sîmdür mâh u tınâb-ı zer güneş* Ahmed Paşa 27

Sarayının kubbesi gökyüzü gibi, kapı ve duvarları ay kerpici ve güneş mermerindedir (L. 28). Güneş, yüce kapısında halka (L. 54); kubbesinin etrafında altın bir çember (AP. 26); yüce sarayının göğünde, kapısının toprağı (AP. 42), sarayındaki camların her biri (AP. 45); yeşil otağının hizmetçisi, ışığının yayıcısı (A. 14); kapısında kölesi (L. 53); gücünün karargâhında nurdan bir çadırıdır (L. 35). Bazen eyvanını seyretmek için kement atar (L. 29). Karargâhının çadırı, gökyüzü; ay gümüş direği; güneş altın ipleridir (AP. 27; L. 31). Kudret çadırının önünde dokuz felek bir gölgelik, yıldızlar bu gölgeliğin kazığıdır (L. 31). Zühal, sarayının kubbesinin üstünde Hintli bir bekçi gibidir (L. 53).

6. Tahtı, Tacı ve Sancağı

Hükümdarlığın önemli sembollerinden olan, taht, taç ve sancak ile ilgili, kozmik unsurlara dayalı değişik benzetmeler yapılmıştır.

*Şâh-ı vâlâ-himmet ü âlî-nijâd ol kim aña
Taht oldı âsmân râyet kamer efser güneş* Atâyî 10

*Zill-i Yezdân Hazret-i Sultân Süleymân Şâh kim
Taht eyvân-ı sipihr oldı ana efser güneş* Hayalî 15

Gökyüzü, tahtı (A. 10); felek eyvanıdır (H. 15, K. 26); tahtı bazen İskender'in (K. 28), bazen Hz. Süleyman'ın tahtına benzetilir (AP. 24). Tacı nurludur (R14), güneştir (H. 15; A. 10; K. 26); Pervindir (K. 38); sancağı,

aydır (A. 8, 10, K. 25). Ululuğunu gösteren sancağındaki ay, gökyüzünü ve güneşi bile utandırır (AP. 41). Vaiz, camide sıcaktan bunalıp bayrağını hatırlasa, gökyüzü kürsü, ay mahfil, güneş minber olur (L. 32).

7. Kullandığı Araç Gereçler

Hükümdarın kullandığı birçok araç gereç vardır ve bunlar bir bakıma onun bütünleyici parçalarıdır. Bunlara ait bütün ayrıntılar tasvir edilmiş, fonksiyonları belirtilmiştir.

Hançer: Hançerin keskinliği, yani çeliği önemlidir.

*Şöyle korkutmuş yüregin hançeriñ tîz-âbı kim
Kande bir su görse berg-i bîd-veş ditrer güneş Ahmed Paşa 32*

Hançerinin keskin suyu, güneşi korkudan söğüt yaprağı gibi titretir (AP. 32); güneş her sabah onun düşmanını öldürmek için hançer çeker (L. 47).

Kılıç: Kılıcı, güneşi bile korkutacak ve kısıktırarak kadar etkili ve süslüdür.

*Tîğ-ı âteş-bâr-i rûşen-rûy-ı dîn-ârâynun
Kabzasına mâh ahter yüzine zîver güneş Ahmed Paşa 46*

Nusret kılıcına sahiptir (A. 11). Dini süsleyen, parlak ve ateş saçan kılıcının kabzasına ay ve yıldızlar, yüzüne ise güneş süs olmuştur (AP. 46). Güneş, savaşta ateş renkli kılıcını görünce, benzi sararmış ve korkudan titremekte (H. 16); yuvarlak kalkanını feleğin yüzüne tutmaktadır (H. 17); altın kaplamalı kılıcıyla düşman kanını döktükten sonra gökyüzünün eteğine silerek kıpkızıl yapmıştır (AP. 37).

Ok, Kalkan: Okunun korkusundan felekte yıldız (akbaba) kanat döker, yaralamasından güneş sonbahar yaprağı gibi titrer (U. 32); Güneş, okunun hedefine ulaşmasını sağlamak için, her gün dünya meydanına altın kabak diker (L. 33); atlı askerlerine altın suyuna batırılmış ok ve kalkan satmak için, kudret ordusuna nurdan çadır kurar (L. 35); kalkanının altın kılıfı olur (L. 54). Okunun menzili, düşmanın kalbi olsun diye, ay alnını yere sürer, güneş yüzünü göğe tutar.

*Tîr-i çarhuñ menzili kalb-i aduñ olsun diyû.
Cebhe sürer yire meh yüzün göge tutar güneş* Lâmi'î 43

Mızrak: Mızrağının ucu, ayın yüzündeki karanlığı giderir.

*Geh ser-i nîzeñle bozılır sevâd-ı rîty-i mâh
Geh ğubâr-ı sümm-i esbüñden olur ağber güneş* Ahmed Paşa 34

At: At özellikle savaşta en önemli bir araçtır. Bu sebeple hükümdarın ona hakimiyeti savaşta başarı ve maharetinin de bir göstergesi sayılabilir.

*Oldı esb-i kadrine ol şehsuvâr-ı âlemin
Çarh cevherdâr zîn ü tabl-bâzıdur güneş* Usûlî 18

Hükümdar kesinlikle, dünyada en iyi ata binendir (U. 18, L. 50); fetih için kır ata biner (A. 18); atının turnaklarından kalkan toz güneşin yüzünü tozlandırır (AP. 34).

Atın nalı, çivisi, eyeri, siperi: Atının nalı fetih bayramı hilâli, yıldızlar ve güneş nalin çivisidir (AP. 35). Felek, âlemin en iyi ata binicisinin atının elması eyeri (U. 18); güneş atının gümüş nalı olur (L. 54), bazen hilal şeklindeki ayı nal yapar (K. 37); gezinti yapmak istediğinde, atının ayağına altın yaldızlı siper bağlar (L. 55).

Ahır: Samanyolu, ahırına gümüş tavla, güneş altın su kovası olur (L. 50).

Top: Yıldızlar her gece top taşlarını tartar, güneş her sabah onları düşman kalesine atar (L. 45). Güneş her gece ateş atıp, düşman kalesini yakar.

*Her gice gerdûn ile top taşların tartar nücûm
Her seher atar 'adû hısnuna ser-tâ-ser güneş* Lâmi'î 45

Davul: Güneş, bazen onun zaferini müjdeleyen davulcu (U. 18); bazen davulunun çemberidir (A. 8, L. 54); bazen de atına davulcu olsun diye, ayı bedir şekline döndürür (K. 37).

Ayna: Güneş, aynasıdır (A. 11).

Kadeh: Güneş, altın kadehidir (A. 15, K. 30).

Yastık: Güneş hükümdarın yastığı için, atlas felek üzerine altın döşer.

*Bâliş-i şâh-ı cihân-ârâ için zer-dûzdur
Kârgâh-ı çarh atlas üzre döşer zer güneş*

Kemâl 39

8. Savaşçılığı

Savaş, hükümdarların hayatının en önemli yönünü oluşturur. Gerçek güçlerini ve maharetlerini orada göstermelidirler. Hükümdarın gücü, aya ve güneşe kadar uzanır; hatta onlar, hükümdarın başarısı için çalışırlar.

Güneş, savaş anında onun fethin kır atına bindiğini ve ateş renkli kılıcını görünce, benzi sararmış ve korkudan hâlâ titremektedir.

*Hink-i nusret-feth-i-pâye bineli ol şîr-dil
Lerze tutar eyleyince ejdehâ-peyker güneş*

Atâyî 18

*Rezm hengâmında görmüş tîğ-ı âteş-rengini
Benzi sararmış dahi ol korkudan ditrer güneş*

Hayâlî 16

Uğurlu, talihli ve yüce hükümdarın askeri, gezegenlerdir (K. 25); başarı ve fetih her zaman onunla beraberdir (K. 31). Mızrağının ucuyla ayın yüzündeki karalığı giderir, atının tırnaklarından kalkan toz güneşin yüzünü toza boyar (AP. 34). Güneş, savaş esnasında yanında kılıç sallayan kölesidir (U. 33); düşmanın kalesine ulaşabilmek için her gece yer altına inip, dehliz açmaya çalışır (L. 49); ejderha gibi, düşmanı üzerine ateş saçar (L. 52). Burada, zamanın savaş metotları hakkında da bilgi edinmiş oluyoruz.

*Bulmağičiün şehriyârâ kal'a-i a'dâña râh
İnüben yir altına gice nakb eyler güneş*

Lâmi'î 49

9. Meclisi

Savaş ve barış, hükümdarın ve toplum hayatının çok önemli bir yönünü oluşturur. Hükümdar, gerektiğinde savaşmayı bilmesi kadar, diğer zamanlarda çevresiyle meclisler kurup sohbetler etmeyi ve eğlenmeyi bilmeli; barış zamanlarındaki maharetlerini de meclislerinde göstermelidir. Bu sebepten onun hayatında meclis de önemlidir.

*Rezme binsen kılıcın salar yanunca bendedür
Bezme insen meclisün içinde zer-sâğar güneş*

Usulî 33

*Şâhdur kim meclisinde ayş itdikçe olur
Zühre çengî mâh sâkî bâde vü sâğar güneş* Kemâl 30

*Bu sipihriñ sofrası pür oldı h'ân-ı şâhvâr
Kim hamel biryân kamer nân-gülcedür mehter güneş* Kemâl 40

Onun sayesinde dünyanın sofrası dolmuştur; Hamel, kebab; Ay, güllaçtır (K. 40); ay aynı zamanda, meclisinin sâkisi (K. 30), mumu, gökyüzü onun fanusudur (R. 10). Öyle yüce bir hükümdardır ki, güneş meclisinin balkonundan, Hz. Süleyman'ın tahtı ve İskender'in kadehi gibi görünür (AP. 24); savaşta yanında kılıç sallayan kölesi, mecliste altın kadehi (A. 15, U. 33), veya sakıdır (AP. 25, L. 42); bazen kadeh ve şarabıdır (K. 30). Bazen dans ederek def çalar (L. 42); bazen şarkıcı olup, şairin yazdığı renkli şiiri okuyarak, meclisteki küçük büyük herkesi hayrete düşürür (L. 58); hizmetçilik yapar (K. 27, 40); bazen aynı işi yapması için, Zühre'yi şarkıcı olarak tutar (AP. 50, K. 30). Felek, sefil, perişan bir şekilde yanıp yakılarak dolaşır, güneş meclisinde tütsü kabını gezdirir.

*Bî-ser ü pâ bûyla kim sûz ile seyr eyler felek
Şâh-ı âlem meclisinde gezdirür micmer güneş* Atâyî 7

10. Öfkesi

Hükümdar, kötülük ve yanlışlıklar karşısında son derece kesin tavırlı, tavizsiz, öfkeli olmalı ve herkes onun öfkesinden korkarak yanlışlık yapmamalıdır.

*Hınk-i nusret-feth-i-pâye bineli ol şîr-dil
Lerze tutar eyleyince ejdehâ-peyker güneş* Atâyî 18

*Nâ-gehân irse sipihre nâr-ı kahrın zerresi
Âsumân dūd-ı siyâh olurdu hâkister güneş* Ahmed Paşa 31

Hükümdar aslan yüreklidir (A. 18); gazabının ateşinin bir kıvılcımı gökyüzünü siyah bir duman, güneşi kül hâline getirebilir (AP. 31). Hançeri (AP. 32), kılıcı (H. 17) ve okunun korkusu (U. 32) bütün kozmik âlemi etkiler.

*Sensin ol şâh-ı cihân kim hısm idüb bir kez deseñ
Mâh-ı gerdûn ile kâyuñ nice seyr eyler güneş*

*Bahr-i sîm-âbile seyrân itmeye fülk-i hilâl
Bezm-i mevcûdâtta gezdürmeye sâğar güneş Hayalî 19-20*

Bir kez öfkelenip de: "Gökteki ay ve güneş benim ülkemde nasıl dolaşır!" dese; gümüş renkli gökyüzünde, yeni ay dolaşamaz, varlık meclisinde güneş kadeh gezdiremez (H. 19, 20). Güneş, gazabının kasırgasından öyle korkmuştur ki, sonbahar yaprağı gibi titrer, ısırap çeker (L. 30). Kahrı güneşin gözüne mil çeker (U. 31); gazabının ateşi, onu kül rengine döndürür (U. 30). Güneş, bazen de onun düşmanının canına öfke oku atar (U. 28).

11. Sevgi, Merhamet, Lutf ve Cömertliği

Hükümdarın, öfkesi yanında, ya da ondan daha çok, sevgi ve merhameti vardır. Lutfu kara toprağı bile cevher hâline getirebilir. Herkes onun merhamet ve ihsanına ihtiyaç duyar, bu konuda ona hayran olur.

*Dehre lutf-ı şâmilüñ olmuş mürebbî ğam degil
Eylese ecsâmdan kat'-ı ta'alluk ger güneş*

*Feyz-i enzâruñ sünüñ bî-kadri kıymetdâr ider
Terbiyetle rîze-i sengi ider gevher güneş*

*Zerre-perverlikde olmazdı müsellemler olmasa
Bende-perverlikde key eltâfuña mazhar güneş A.Ruhî 16-17-18*

Lutfu güneş gibi dünyayı kapsar (R. 16), hatta güneş de onun lutfuna muhtaçtır (R. 18). Bakışının feyzi, değersizleri değerli yapar (R17). Sevgisi yeri göğü ısıtır; bunun için gece üzerlik tohumu, yıldızlar karabiber, güneş ateş olur (AP. 28). Güneşin doğması için, lutfuyla feleği beslemiştir (AP. 30). Güneş onun yüzünü görmenin şükürü olarak, her gün âlemi süsler (R19); sevgisinin pazarına öyle ısınmıştır ki, yüz kere kapıdan kovsan, bacadan girer (AP. 33); hükümdarın lutfunun suyundan bulut gibi nemlidir (AP. 64); onun sayesinde sığınsaydı, tutulma pasından yüzü kararmazdı (AP. 44). Lutfunun parıltısı kara toprağı cevher hâline getirir (AP. 40). Şair, şairlerinin dalını hükümdarın mihrinin, merhametinin ışığıyla sular (AP. 63); merhametini ve

zamanın zulmünden kendisini kurtarmasını ister; hükümdarın iltifatı ile sözü renklenmiştir (H. 14, 21, 22, 23). O, bir mihriyle bütün cihanı nurlandırabilir, aydınlatabilir (U. 25).

*Bahr-i cûdun bir aceb deryâdurur k'olmuş anun
Her habâbı âsumân bir katresi enver güneş*

*Terbiyetle taşı la'l eyler güneş ammâ sentin
Zerre-i nâçîzi eyler himmetin akder güneş* Usulî 22-23

Cömertlik ve bereketi deniz gibidir (A. 17), cömertlik denizi öyle bir der-yadır ki, her kabarcığı bir gökyüzü, her damlası çok nurlu bir güneş gibidir (U. 22). Güneş, onun cömertlik denizi karşısında damla gibi kalır (K. 29); bu denizden gökyüzü gemisini mücevherle (AP. 49); nimetlerinin bolluğundan kâsesini altınla doldurur (U. 29).

Güneşin taşı la'l, değerli bir maden eylediği gibi, himmeti naçiz bir zerreyi en değerli güneş haline getirir (U. 23). Himmeti yücedir (A. 10); himmet kandilinin bir ışıltısı dağa düşse; dağ baştan başa güneş hâline gelir (U. 24). Dünya kuyumcusu her gece topladığı altın ve gümüşleri karıştırıp kapısının toprağına saçar (L. 34). Mücevher saçan elini gülsuyu ile yıkamak istediğinde, ay gümüş ibrik, güneş altın leğen tutar (L. 41). Her sabah güneşin, aydınlığıyla sert taşı cevher yapması gibi; şair, kara toprak gibi olan kendini, ihsan ve yardımlarıyla altın gibi etmesini ister.

*Ben kara toprağı zer kulsa n'ola lutfuñ günü
Pertev-i subhile eyler hâreyi gevher güneş* Lâmi'î 70

12. Düşünme Yeteneği

Hükümdar, yalnızca savaşan ve eğlenen biri değildir. O, fikirleriyle de herkesi, bütün dünyayı aydınlatan, başkalarına öncülük eden bir şahsiyettir.

*Âfitâb-ı râyuna olmaz mukâbil nice kim
Arz ide tabl u alemle nûrdan leşker güneş* Ahmed Paşa 45

Hükümdar, kader kadar güçlü, kaza kadar düşüncelidir (AP. 20, U. 20). Güneş, davullar ve sancaklarla nurdan askerler ileri sürse bile, onun düşüncesinin güneşiyle karşılaştırılmaz (AP. 45); güneş onun görüşü karşısında zerre

kalır (K. 29); o, âlemin gözünün nuru, kâinatın kandili ve gözüdür (U. 21). İleri görüşlü (K. 28), akıldır (A. 9); fikirleri, nur kuşunun kanatları gibidir (A. 20).

Olmasa envâr-ı râyi hürmeninde hûşe-çîn
Degme-gez âlemde olmazdı ziyâ-güster güneş Atâyî 16

Güneş yaydığı ışığı onun fikirlerinin nurlu ışığından alır (A. 16, 24); eğer dünyayı aydınlatan görüşünün nuru iktibas edilmiş olsaydı, ay tutulmazdı ve her yıldız güneş gibi olurdu (L. 39). İskender onun parlak düşüncesinden yardım isteseydi, güneş karanlıklar (zulemât) ülkesinde onun askerlerine kılavuzluk ederdi (AP. 47).

13. Adaleti

Adaletli olmak, belki de yöneticilerden en çok istenen, beklenen bir tutumdur. Hükümdarlar daima adaletleriyle övülmüştür:

Şâh-ı âdilsin senün zâtunla kâ'imdür cihân
Feyz-i in'âmundan eyler kâsesin pür-zer güneş Usulî 29

Oldı adliññ bahârından gülistân âsmân
Gonca yıldız yâsemen mâh u gül-i zîver güneş Lâmi'î 34

Kankı iklîme ki pertev salsa adliññ sâyesi
Ol diyâr içre görinür zerreden kemter güneş Ahmed Paşa 39

Dünya, onun adaletli bir hükümdar olması sayesinde ayakta durmaktadır (U. 29); adaletiyle gökyüzü, güneşin gül; ayın yasemin; yıldızların gonca olduğu bir gül bahçesine dönmüştür (K. 34). Adaletin gölgesinin aydınlatığı dünyada, güneş zerreden küçük görünür (AP. 39). Devrinde çok adaletli olduğundan, güneş peştemalsiz, yani çıplak kaynağa girince yıldızlar gözlerini yumar (AP. 29). Zulmün karanlıklar ülkesi için, hükümdarın zatı, güneşten daha aydınlatıcıdır (U. 25). Adaletli görüşleriyle ma'nada apaçık bir güneştir (U. 26).

Merhamet kıl zulmi ko yohsa şikâyet eylerem
Ol şehe kim oldı aña bende-i kemter güneş Hayalî 14

Adaletin zıddı zulümdür. Zulmü ortadan kaldıracak olan adalettir. Hayalî'nin kasidesinin Girizgahında sevgilinin zulmünden hükümdara şikayet edilir (H. 14); dua bölümünde de zulmet askerlerinden feleği kurtaran güneşle beraber anılır (H. 24). Adaletli hükümdardan, şairin kara bahtının şeref bulması beklenir (L. 70).

14. Çevresi ve Düşmanları

Hükümdarın en yakın çevresi olarak yine öncelikle kozmik âlemdeki varlıkları görüyoruz. Güneş, ay, yıldızlar ve diğer gezegenler her konuda ona yardımcı olurlar.

*Bir şehenşâh-ı kader-kadr ü kazâ-râdur k'olur
Bâmına Hindû Zühal dergâhına çâker güneş Ahmed Paşa 20*

*Her kaçan dest-i güher-bârın gül-âb ile yusan
Sîmden ibrik meh zerden legen tutar güneş Lâmi'î 41*

Zuhal, damında Hintli bekçi; güneş, sarayının kapısında hizmetçi (AP. 20, K. 27); Zühre meclisinde şarkıcıdır (AP. 50, 30). Elini gülsuyu ile yıkamak istese, güneş altın leğen, ay gümüş ibrik tutar (L. 41). Feleğin okunun isabet edeceği yer düşmanın kalbi olsun diye, ay alnını yere sürer; güneş yüzünü göğe tutar (L. 43); ay ve güneş ona, bazen kadeh olur ve sakilik yaparlar (K. 30).

*Raks urub nûr-ı cemâlün şevkine her subh-dem
Def tutar bezmünde yâhud gezdürür sâğar güneş Lâmi'î 42*

Güneş her sabah meclisinde def çalar veya kadeh dolaştırır (L. 42); yücelmek için, dünya kadısına kendini hükümdarın kapısının kölesi olarak yazdırmıştır (L. 36); her sabah yıldızların geceleri tarttığı top taşlarını düşman kalesine atar (L. 45); her gece ateş atıp düşman kalesini yakar, her sabah düşmanı öldürmek için kılıç çeker (L. 47); köle gibi kapısına yüz sürdüğü için yedi gezegen içinde birinciliği almıştır (L. 51); yücelik evinin kapısında hizmetçi, köledir (A. 14, L. 53); gezinti anında atının ayağına siper bağlar (L. 55); Dünya burcunun üstünde kıyamete kadar hükümdarın zaferini müjdelemek için davul çalar (L. 56); kötü düşünceli düşmanın kanını dökerek, sabah akşam şafak meydanını kırmızıya boyar (L. 57); atlı askerlerine altın suyuna batırıl-

miş ok ve siper satar (L. 35); bir kılıcı, bir başı olan bahadır bir kölesi olduğu iddiasındadır (U. 35); eşiğinin göğüne başını koyduğu için başı göğe ermiş, kimse yüzüne bakmazken, talihi yükselmiştir. (U. 36, 37); yüzünü yere koyup eşiğinde hizmetçi olmuş, hükmü karşısında beli ikiye bükülmüştür (U. 44). Güneş düşmanının kanını döküp, altın kaplamalı kılıcını silerek gökyüzünün eteğini kıpkızıl yapar (AP. 37); kurban kesmek için altın kılıcını ateşte biler (A. 26); düşman kalesine ulaşabilmek için, her gece yer altına inip, yer altı dehlizleri açmaya çalışır (L. 49); her an ejderha gibi düşmanın üstüne ateş açar (L. 52); düşmanının canına ölüm okları atar (U. 28).

Leşker-i zenge şebîhûn itmekiçün her gice

Baş kor işikiñde râyından meded ister güneş

Atâyî 24

Karanlığın askerlerine gece basını düzenler (A. 24); düşmanın ömrünün kalesini kökünden sökmek için hava topu gönderir (U. 34); düşmanının talihi Zühâl yıldızı gibi uğursuz olsun diye, şeref burcundan mutluluklar gösterir (L. 46). Çarh, kudret atının elması eyeri, güneş davulcusudur (U. 18).

Ömr-i hasmuña şebîhûn itmek için her gice

Gök giyer Şâmî zırh mehden düzer miğfer güneş

Ahmed Paşa 36

Gökyüzü, düşmanına gece baskını yapmak için her gece şâmî zırh giyer; güneş, ayı miğfer yapar (AP. 36). Felek, düşmanının ömür defterini tomar gibi dürer (AP. 70). Düşmanın gölge gibi ayaklar altında kalması dileğinde bulunulur (H. 25).

15. Teşbih Edilen Gezegen ve Şahsiyetler

Hükümdarın özellikleri anlatılırken birçok müşebbeh veya müşebbehün-bih kullanılır. Redif "güneş" olunca, bunların çoğu, başta güneş olmak üzere, kozmik âleme ait unsurlardır:

Havf-i tîğünden eyâ hurşîd-i Mirrih-intikâm

Çarhî kalkanın sipihrin yüzine tutar güneş

Hayalî 17

Öfkelenmekte Merih (H. 17), uğurlulukta (A. 21), fikirde (K. 25) Müşteri gibidir; İskender gibi tahtı, Süleyman gibi mührü vardır (K. 28); zamanın Dârâ'sı, nüfuzda Feridun, değerinde Hakan'dır.

*Ol ki Hâkân-kadr ü Efridûn-fer ü Dârâ-yı devr
Kapusında mâh der-bend anuñ çâker güneş*

*Ol Süleymân-hâtem İskender-serîr verâ-yı rây
İşigine yüz sürer anuñ ki ola der-har güneş* . Kemâl 27-28

Damında Zühal Hintli bir bekçi, sarayının kapısında güneş bir hizmetçi (AP. 20, L. 53); meclisinin balkonunda, Süleyman'ın tahtı, ya da İskender'in aynası (R. 9), kadehidir (A. 12, AP. 24). İskender'in onun parlak düşüncelerinden yardım istemesi gerekir (AP. 47). Süreyya, inci dizisini ayın kulağına küpe yapar, güneş Büyükayı takım yıldızına nurdan çadır örter (AP. 67).

Düşmanın talihi Zühal gibi uğursuzdur (L. 46). Ahırına, Kehkeşân gümüş tavlâ; güneş altın su kabıdır (L. 50). Güneş kapısına yüz sürmede yedi gezegen içinde birincidir (L. 51); her an düşmanı üzerine ejderha gibi ateş saçar, Rüstem gibi atını erkek aslan üzerine sürer.

*Her dem ağzından saçar ejder-veş a'dân üzre od
İtse rahşın tañ mı Rüstem şîr-i ner güneş* . Lâmi'î 52

16. Devrindeki Gelenek

Hükümdarların tavsiflerinde, o devre ait devlet ve toplum geleneği hakkında da küçük ip uçları bulabiliyoruz.

Geçit töreni: Lami'î'nin beytinde olduğu gibi; güneş, altın üsküf üstüne gümüş renkli kanatlar takıp, kırmızı külahıyla şahın önünden geçer.

*Şâha bir zerrîn külehli kol geçüb kendin satar
Altun üsküf üzre takub sîm-gûn perler güneş* . Lâmi'î 40

Takı takma ve para basma: Güneş, şerefli adının sikkesiyle süslenir.

*Tâ ki bir altun ile bâzâr-ı dehri germ ide
Sikke-i nâm-ı şerîfüñle bula zîver güneş* . Usulî 45

Kadınların giyimi: Güneş adında dişilik olduğu için dolaşmaya çıktığında örtüye bürünür (AP. 38); adaleti sayesinde peştemalsiz bile kaynağa girebilir.

*Ahd-i adliünde yumarlar cümle ilduzlar gözin
Girdügince çeşme-i kafûra bî-mîzer güneş Ahmed Paşa 29*

Adına hutbe okunması: Hatip, hükümdar adına hutbe okumak için minbere çıkar, kılıca dayanarak adını yâd eder (A. 27, AP. 48, L. 32).

*Hutbe-i medh okumak diler yüce adıña kim
Mâhı sîmîn seyfidüb çarhı kılur minber güneş Atâyî 27*

*Şehriyârâ aduñi minberde yâd itse hatîb
Nûr ile mescid tolar fi'l-hâl olur minber güneş Ahmed Paşa 48*

Saçı: Dünya kuyumcusu topladığı altın ve gümüşleri karıştırıp kapısının toprağına saçır.

*Sîm ü zerden her gice cem' itdügin sarrâf-ı çarh
Harc idüb her gün kılar kapuñda hâk-i der güneş Lâmi'î 34*

Hediye verme: Hediye, pişkeş olarak çeşitli eşyalardan oluşan yüklerle, kır at verilir.

*Tâ k' idesin şâha bu hınk-ı sipihri pîş-keş
Keh-keşânı teng ider pervîni gül-efser güneş Kemâl 38)*

Savaş taktikleri: Bazı beyitlerden, zamanın savaş yöntemleri hakkında bilgi edinmiş oluruz.

*Ömr-i hasmuña şebîhûn itmek için her gice
Gök giyer Şâmî zırh mehden düzer miğfer güneş
Ahmed Paşa 36*

*Bulmağičün şehriyârâ kal'a-i a'dâña râh
İnüben yir altına gice nakb eyler güneş Lâmi'î 49*

Sonuç

Söylenenleri özetleyecek olursak; hükümdar veya bey, temiz, parlak, güzel bir yüz görünümüne; yüce, masum, uğurlu bir kişiliğe sahiptir. Yeryüzünde Allah'ın temsilcisidir, görevlendirilmiştir ve onun adına görev yapmaktadır. Güçlüdür ve yedi iklimin hükümdarıdır, yani bütün dünyadan sorumludur. Her

şey onun isteği doğrultusunda gerçekleşir, güneş ve diğer kozmik âlem de ona yardımcıdır. Devlet sahibidir, tacı, tahtı, bayrağı vardır. Talihlidir, sahipkırandır, yani en uğurlu bir zamanda dünyaya gelmiştir, adına para basılmış ve hutbe okunmuştur (hükümdar için). Şahlar şahıdır, diğer yöneticileri de o görevlendirir, onlara hil'at giydirir. Savaşçıdır, muzafferdir, çok iyi ata biner; ok, mızrak, kılıç, kalkan vb. savaş aletlerinin en iyisine sahiptir ve bunları çok iyi kullanır. Savaşçılığı kadar meclislerinde de başarılıdır; kötülükler karşısında öfkesi çok etkilidir; iyilere karşı da bir o kadar merhametli, sevecen, lütufkar ve cömerttir. Adaletlidir ve bütün zulümleri ortadan kaldırmaktan sorumludur, bütün dünya onun adaleti sayesinde ayakta durur. Onun idaresinde ülkeler ve insanlar mutluluk içerisinde. Fikirleriyle herkesi aydınlatır, bütün dünyaya öncülük eder, fikirleriyle kimse boy ölçüşemez. Güçlü ve etkilidir, en değersiz, değerli hâle; toprağı altına çevirebilir. Her şeyi çok önemlidir, ayağının toprağı bile. Bütün kozmik âlem onun yardımcısıdır; herkes onun yanında, düşmanlarının karşısındadır. Çeşitli gezegenlere, tarihî ve efsanevî şahsiyetlere teşbih edilmiştir.

Görüleceği gibi, başta mübalâğa, hüsn-i ta'lil, tevriye, kinâye gibi sanatlar olmak üzere; divan şiirinin sanatlı üslûp anlayışı çerçevesinde, üstün özelliklere sahip bir hükümdar, daha doğusu lider, yönetici tipinin tarifi yapılmaya çalışılmıştır. Kasideler, bazen daha fazla caize alabilmek amacıyla, sunulan kişilerin gerçekte olmayan özelliklerinin mübalağalı övgülerini içeren şiirler olarak görülüp, eleştirilmiştir. Bu konuya biraz farklı açıdan bakacak olursak, hükümdarlar veya yöneticiler için söylenenlerin:

- A. Hepsi doğru olabilir.
- B. Bir kısmı doğru olabilir.
- C. Hiçbiri doğru olmayabilir.

Hepsi doğruysa, söylenecek bir şey yok; "*Marifet iltifata tâbidir.*" prensibince, güzellik ve iyiliklerin söylenmesinde, artması için yarar umulur. Diğer iki şık geçerliyse:

- a. Hükümdara dalkavukluk etmek ve caizeyi artırmak amacıyla, aşırı övgüler yapılmış olabilir.

b. Yönlendirmek, yani "Böyle olmalısın, biz seni bu özelliklerde bir hükümdar, bir yönetici, bir lider olarak görmek istiyoruz. " demek amacıyla söylenmiş olabilir.

Birisini gerçek olmayan üstün özelliklerle övmek, aynı zamanda ta'riz yoluyla yermek, onunla alay etmek anlamına geleceğinden; şairler bu gerçeği ve doğrurabileceği sonuçları da mutlaka dikkate almışlardır. Hükümdar, kendisi için yapılan övgüleri memnuniyetle kabul edebileceği gibi; haketmediğini ve kendisiyle alay edildiğini de düşünebilir, bu ihtimal kolay göze alınabilecek bir durum değildir. Şahsiyetler hakkında söylenenlerin doğruluk derecesini tespit etmek tarihin işi ve bizim için oldukça zor, ama şunu söyleyebiliriz: Şairler, hükümdar veya beylerin gerçek özelliklerini vasıflandırmış olabilecekleri gibi; çok ince bir üslûpla onlara, olması gereken hükümdar, yani yönetici tipini tarif etmiş de olabilirler.

Başlıklarla ilgili diğer örnek beyitler:

1. A. 20; AP. 17, 21; L. 27, 38; U. 26; H. 115.
2. A. 8, 11, 21, 22, 23, 27; K. 26, 31; AP. 19, 20, 21, 22, 23, 38, 42, 62; L. 26, 31, 32, 39, 44, 46, 48, 56, 65, 75; U. 18, 25, 27, 29, 38, 44, 46; H. 19, 20; R. 9, 10, 12, 13, 14, 15.
3. A. 22, 23, 24, 25; K. 28, 30, 36; AP. 17, 18, 19, 22, 34, 42; L. 26, 27, 34, 37, 43, 51, 71; U. 16, 36, 44, 46.
4. A. 9, 10, 13, 14, 18, 19; K. 25, 26, 28, 29, 35; AP. 20, 21, 27, 61; L. 31, 35, 36, 38, 42, 46, 65, 68, 69; U. 19, 20, 39, 42; R. 8, 9, 10, 11, 13, 15.
5. A. 14; AP. 20, 26, 27, 42, 43, 45; L. 28, 29, 31, 35, 38, 39, 47, 48, 51, 53, 54.
6. Taht: A. 8, 10; K. 26, 28; AP. 24, 41; L. 32; H. 15. Tac: A. 10; K. 25, 26, 28, 38; H. 15; R. 14. Sancak, bayrak: A. 8, 10; K. 25; AP. 41; L. 32, 39.
7. Hançer: AP. 32, L. 47. Kılıç: A. 11, 26; AP. 37, 46; L. 35; U. 33; H. 16, 17. Ok, kalkan: L. 33, 35, 43, 54; U. 28, 32, 34. Mızrak: AP. 34. At, nalı, eyeri, siperi, ahır: A. 18; K. 37, 38, AP. 34, 35, 69; L. 37, 50, 52, 54, 55; U. 18, 28. Top: L. 45, 47; U. 34. Davul: A. 8; K. 37; L. 54, 56; U. 18. Def: L. 42. Yastık: K. 39; U. 38. Leğen: L. 41. Ayna: A. 11. Kadeh: A. 11, 15; K. 30; AP. 24, 25; L. 42; U. 33; H. 20.
8. A. 18; K. 25, 31; AP. 34, 36; L. 49, 52; U. 33; H. 16.
9. A. 7, 15; K. 27, 30, 40; AP. 16, 24, 25, 50; L. 42, 58; U. 33; R. 10.
10. AP. 31, 32, 41; L. 30; U. 28, 30, 31, 32; H. 16, 17, 19, 24, 25.

11. 11. A. 10, 17; K. 29; AP. 28, 29, 30, 33, 40, 44, 49, 61, 63, 64; L. 34, 41, 70; U. 22, 23, 24, 25, 29, 40; H. 14, 21, 22, 23; R. 16, 17, 18, 19.
12. A. 9, 16, 20, 24; K. 25, 28, 29, 35; AP. 20, 25, 45, 47, 61, 62; L. 32, 39; U. 17, 20, 21, 26, 27.
13. K. 34; AP. 29, 39; L. 70, 71; U. 25, 26, 29; H. 14, 21, 24.
14. K. 27, 30; AP. 16, 20, 23, 24, 25, 27, 30, 36, 37, 50, 70; L. 35, 36, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58; U. 18, 28, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 44; H. 14, 18, 24, 25.
15. Genel olarak: K. 33, 34; AP. 29, 30, 31, 37; L. 43, 44, 51, 56. İskender: A. 12; K. 28; AP. 24, 47. Süleyman: A. 12; K. 28; AP. 24; H. 15; R. 9. Müşteri: A. 21; K. 25. Hakan: K. 27. Feridun: K. 27. Dârâ: K. 27. Zühre: AP. 50; K. 30. Samanyolu, Kehkeşân: K. 30; L. 50. Pervin: K. 38; Atlas: K. 39; Mirrih: H. 17. Husrev: H. 18. Yıldız: AP. 28, 35, 46, 63; L. 45, 66. Zuhâl: AP. 20; L. 46, 53. Rüstem: L. 52. Süreyya: AP. 67. Büyükaçı: AP. 67.

KASİDE METİNLERİ

*Kasîde-i 'Atâyî be-Nâm-ı Sulţân Murâd Hân** Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

1. Yine 'azm-i rezm kıldı server-i hâver güneş
Kim diyâr-ı Hinde çekdi şubh-dem leşker güneş
2. Cevşenî atlas giyüb zerrîn siper aldı ele
Çarh meydânında çekdi nukregûn hançer güneş
3. Şol kadar dökdi sipâh-ı mağribîden hûnu kim
Eyledi hışn-ı şafağ burcın kamu ahmer güneş
4. Bâz-ı meşriğ âşiyândur kim tıyûr-ı encümi
Şayd kılmak kaşdı ile açdı bâl ü per güneş
5. Geh 'arûs-ı mâha dibâ-yı sepîd eyler niķâb
Geh benât-ı na'sa vâlâdan dizer mi'cer güneş

* Eğridirli Hacı Kemal: *Câmîü'n-Nezâir*, Bayezid Genel Kitaplığı No. 5782, v. 149b-150b.

6. *Güyyâ gûş-ı felekde bir dür-i yek-dânedür
Kim cihân yüzi cemâline virür zîver güneş*
7. *Bî-ser ü pâ böyle (bûyla) kim sûz ile seyr eyler felek
Şâh-ı 'âlem meclisinde gezdirür micmer güneş*
8. *Şeh Murâd ibn-i Muhammed Hân kim olmuşdur anuñ
Râyetine meh direfş ü tablina çenber güneş*
9. *Pâdişâh-ı pâk-gevher kim anuñçündür hîred
Aña mazhardur kamer yâ andadur muzmer güneş*
10. *Şâh-ı vâlâ-himmet ü 'âlî-nijâd ol kim aña
Taht oldu âsmân râyet kamer efses güneş*
11. *Ol penâh-ı mülk-i puşt dinilür k'olmuş aña
Tığ-ı nuşret kabza-i fetih âyine-gevher güneş*
12. *Ol Süleymândur ki oldu râm aña ins ile cin
Ol Sikenderdür kim oldu câm-ı İskender güneş*
13. *Ol cevân-baht u felek-menzil zekâ-dil kim bu gün
Kibriyâsı âsmânında oldu kem-ahter güneş*
14. *Ol ki ferrâş-ı ziyâ-yı mecdinüñ olmuşdurur
Mehter-i şadr-ı şudûr-ı hargeh-i ahdar güneş*
15. *Gice gündüz bezmgâhında zeheble nuşreden
Yandırur mâh-ı felek meş'al şunar sâger güneş*
16. *Olmasa envâr-ı râyi hürmeninde hûşe-çîn
Degme-gez 'âlemde olmazdı ziyâ-güster güneş*
17. *Baht-i feyz ü ebr-i kefdür kim sehâsı yeminüñ
Kıldı mevcinden leb-i 'ayn-âmîzin ter güneş*
18. *Hınk-i nuşret-fetih-i-pâye bineli ol şîr-dil
Lerze tutar eyleyince ejdehâ-peyker güneş*

19. *Kaldı 'âciz bulmayub ka' rın vekârı bahriniñ
Nice kim zerrîn-resen birle şalar lenger güneş*
20. *Sen Hudâ zıllı hü mâ zıllıñ yaraşur kim ola
Mürğ-i nûrın bâline efkâr teg şeh-per güneş*
21. *Defter-i pîrûze-cild vü heft cüzde medhiñi
Müşterî yazmağičün her gün çeker muştar güneş*
22. *Dilde naqşuñı niğâr itmek dile âyînevâr
Kim şutubdur şûret-i âyîne şûretger güneş*
23. *Gerçi nûr-ı çeşm ü ser-tâc-ı sipihr-sînedür
Likin ayağuna yüz biñ cânlar kor ser güneş*
24. *Leşker-i zenge şebîhün itmekiçün her gice
Baş kor işikiñde râyından meded ister güneş*
25. *Gerd-i râhuñ kimiyâ-hâşryet oldıgın bilüb
Kaddin eyler her gün işigiñde hâk-i der güneş*
26. *'Iyd-i adhâ dimediñ uđhiyyedür kim zebhine
Germ olub tîz eylemişdür yine tîğ-ı zer güneş*
27. *Hutbe-i medh okumağ diler yüce adña kim
Mâhu sîmîn seyf idiüb çarhı kılur minber güneş*
28. *Ben bu medhi fikr iderken şâh vaşfında eylemiş
Tercemân-ı gaybdan bu hoş sözi ez-ber güneş*
29. *Haddi devrinde anuñ kim bitirür 'anber güneş
Şun' eli ya'nî çeker hañ k'old'aña çâker güneş*
30. *Ey cemâliñ pertevinden mañla'-ı tâli' olur
Her sitâre bir kamer her bir kamer enver güneş*
31. *Nîl-i eşkimde yüzüñ şevki ile haddim bigi
Bahr-i nîliden aña şutubdur reng-i nîlüfer güneş*

32. *Mekteb-i hüsnüünde kim meh sûre-i nûr itdi hıfz
Ders-i levhi 'arz idicek tayy olur defter güneş*
33. *Karşuña âyinedir kim leblerinden çeşmiñe
Âb-ı hayvân gösterür çün çeşme-i kevşer güneş*
34. *Tâ ki manzar oldı fettân gözlerine dil-berüñ
Göricek gül bigi yüzüñ tâbişin dıtrer güneş*
35. *Gerçi hırşîd-i cihân-efrûzdur ammâ degil
'Âşık-ı rûşen-dil ü ruhsârûña der-ğor güneş*
36. *Sîm-ber olduğı andandur ki olmuş tıfl iken
Mecd-i mehdinden aña bâliş meh ü bister güneş*
37. *Tutalum ki zülf ü hâttuñ reşki ile her gice
Turre-i şebden düzermiş 'anberîn miğfer güneş*
38. *Çande bulur kavı-ı ebrû tîr-i gamze la'l-i leb
Müşk-i hâl ü sîm-i gabgab kâmet-i 'ar'ar güneş*
39. *Buldu baır-i dilde mihriünden 'Ağâyî nazmı zeyn
'Âdet-i meşhûrdur olduğı dürr-perver güneş*
40. *Reh-nümâ olsun saña 'avn-i Hudâvendî kadîm
Tâ seher sulţânına her gün ola reh-ber güneş*
41. *Çal'atından zîb-i zeyn olsun cihânuñ şûreti
Tâ ki vire 'âlemüñ çeşmine nûr u fer güneş*

Atayî

Çaşîde-i Kemâl be-nâm-ı Beglerbegi Murâd Hân-ı Ğâzî
Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

1. *'Azm idiüb hâverden ol hâkân-ı ser-leşker güneş
Kişver-i Hindi müsahhar kıldı ser-tâ-ser güneş*

* Eğridirli Hacı Kemal: *Câmiü'n-Nezâir*, Bayezid Genel Kitaplığı No. 5782, v. 150b-151b.
1. "Çaşîde" ile "Kemâl" kelimeleri arasında, Kemâl mahlaslı şairin bir sıfatı olduğunu sandığımız okunamayan bir kelime var.

2. *Bir nazarda itdi hayl-i zengbârı târ u mâr
Aldı mülk-i nîm-rûzı husrev-i hâver güneş*
3. *Oldı şîr üzre revân feth-i diyâr-ı mağribe
Cevşen-i âhenle giydi başına miğfer güneş*
4. *Turdı meydân-ı felekde tutdı âyîne siper
Cengiçün her yaña çekdi tîz idüb hançer güneş*
5. *Ol kadar seyl-âb aqatdı kim sipâh-ı şâmdan
Ser-be-ser âfâkı kıldı hûn ile ahmer güneş*
6. *Râyet-i Manşûrı naşb itdi zaferle irişüb
Burc-ı eflâke ser-â-ser ol perî-peyker güneş*
7. *Zulmet-i şebde Sikendervâr kalmışdı cihân
Olmasaydı rûz-ı Hızra çeşme-i enver güneş*
8. *Âferîn kim lâciverd üstine altun hall idüb
Tîğ-ı zerle rûz-nâm içün yazar defter güneş*
9. *Âyet-i ve'l-leyl mânâsını mestûr eyleyüb
Sûre-i ve's-şems tefsîrin ider azher güneş*
10. *Gör bu tâk-ı âbgîne üzre yanıp kandîlvâr
Tâ zevâyâ-yı cihâna virdi nûr u fer güneş*
11. *Şâf idüb kalbini her dem bûte-i eflâkde
Hâksârı kîmyâgerdür ider cevher güneş*
12. *Geh 'arûs-ı çarh içün açar tutuqlar lâlegûn
Duğter-i necme ider geh nesteren mi'cer güneş*
13. *Kim meger faşşâd olmuşdur reg-i gerdûndan
Nişterin çekib cihân yüzine kan döker güneş*
14. *Her yaña zerrîn resen şalmışdurur cân-bâzvâr
Tîğlar bağlanuben olmuşdurur çenber güneş*

15. *Hüsnile şahın-ı felekde hurrem ü handân olub
Çarh tâvusudurur cilve' çün açdı per güneş*
16. *Bu cihâna germ olub her rûz âteş-bâzvâr
Kim gül-efşândur hevâdan lutf ile ol zer güneş*
17. *Âsmân-ı çetr sulţân-ı cihân için ider
Sâyebân-ı çerhi dibâ-yı zer-ender-zer güneş*
18. *Hâme-i zerrîn ile âb üzre tîğ-ı şâhvâr
Sûre-i innâ-fetehnâ âyetin yazar güneş*
19. *Mâhi nev idüb ider geh gâh sîmîn bir kemer
Şâh için gâhî külâh-ı zer düzer zerger güneş⁵*
20. *La'l ü lûlû cevâhirden muraşsa' nazm idüb
Cânla gûş it ki bu medhi eylemiş ez-ber güneş*
21. *Yüz sürüb her şubh şâhâ kapuña kor ser güneş
Hâk-i pâke kâdr ile olmağ diler hem-ser güneş*
22. *Bînde birisin beyân itmege kâdrîñ vaşfınıñ
Debredür bu sözde şevk ile zebân-ı ter güneş*
23. *Sürme-i a'yân-ı devletdür meger gerd-i rehüñ
Bulur ol vechile nûr-ı çeşm-i rûşenter güneş*
24. *Ay ki deryâ-yı felekde bir dür-i yek-dânedür
Yaraşur kim ola gûş-ı şâh için gevher güneş*
25. *Müşterî-rây u kamer-râyet seyyâre-sipâh
Âsmân-kadr ü hüceste-fâl ü nîğ-ahter güneş*
26. *Ol ki gâzî-i cihân Sulţân Murâd-ı kâmrân
Tâ felek evreng olmuşdur aña efser güneş*

⁵ Bu beytin doğru okunduğundan emin olamadık.

27. *Ol ki Hâkân-kadr ü Efridûn-fer ü Dârâ-yı devr
Kapusında mâh der-bend anuñ çâker güneş*
28. *Ol Süleymân-hâtem İskender-serîr verâ-yı rây
İşigine yüz sürer anuñ ki ola der-çar güneş*
29. *Cûdnuñ katında olur bir katre baır-i bî-girân
Râynuñ öñinde olur bir zerre-i kemter güneş*
30. *Şâhdur kim meclisinde 'ayş itdikçe olur
Zühre çengî mâh sâkı bâde vü sâgar güneş*
31. *Feth ü nuşret tâ ebed tutsun işiginde qarâr
Seyr itdikçe felek kaddini ser-tâ-ser güneş*
32. *Gittigince ol gâzî Sulţân Murâda peykvâr
Engürûs feţhine öñince olur reh-ber güneş*
33. *Leşkerine seni ol şâh eyledi Beglerbegi
Nitekim seyyâreye olmuşdurur server güneş*
34. *Oldı 'adliñüñ bahârından gülistân âsmân
Gonce yıldız yâsemen mâh u gül-i zîver güneş*
35. *Nükte-i lafzından olmuşdur güher deryâ vü kân
Pertevi râyuñdan olmuşdur ziyâ-güster güneş*
36. *Tütüyâçün gözine toprağa şalmaz gerdüñi
Yoluña her gün döşer dîbâce-i aşfer güneş*
37. *Gâh mâhı bedr ider atuña tabl-bâz için
Gâh na'liçün hilâl itmege sa'y ider güneş*
38. *Tâ k' idesin şâha bu hünk-ı sipihri pîş-keş
Keh-keşânı teng ider Pervîni gül-efser güneş*
39. *Bâliş-i şâh-ı cihân-ârâ için zer-dûzdur
Kârgâh-ı çarhı atlas üzre döşer zer güneş*

40. *Bu sipihriñ şofrası pür oldı hzân-ı şâhvâr
Kim hamel biryân kamer nân-gülcedür mehter güneş*
41. *Tâ ki kup-pâdur felek munbâr râh-ı keh-keşân
Gel zelûbiyâyı gör andan ziyâ ister güneş⁶*
42. *Kâsesine kevkebüñ ta'n itse tañ mu zîrebâ
Şar'buken şahınını mâhuñ dâne-i aşfer güneş⁷*
43. *Bu Kemâliñ altına at üstine kemha gerek
Tâ felekler de aña reşk ide ey server güneş*
44. *Ey şeh olsun devletiñ bâkı vü 'ömrüñ câvidân
Döndügince mâh u sâl ile cihân-perver güneş*
45. *Haş saña bu rûz-ı pîrûzı mübârek eylesün
Virdügince 'âlemiñ yüzine nûr u fer güneş*
46. *Gündüzüñ 'ıyd-i şerîf olsun geceñ fevz ü berât
Yaķiben meş'al cihâna saçdıgınca aķker güneş* Kemâl

Der-vaşf-ı Sulţan-ı Selâţin-i Zamân Gazî Abdülhamid Hân

Haledallâhü Mülkehü *

Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

1. *Maḡla'ü'l-envârdan olmış ziyâ-güster güneş
Hikmetü'l-işrâķdan baḡs eylemek ister güneş*
2. *Sûre-i ve's-şemse bir tefsîr yazmak istemiş
Eylemiş ḡaḡtu's-şu'â'-ı nûrdan mizber güneş*
3. *Her seher feyz-i 'azîmetle du'â-yı nûr okur
Çokmidur âfâķı teşhîr itse ser-tâ-ser güneş*

⁶ 41 ve 42. beyitlerin doğru okunduğundan emin olamadık.

⁷ Sarıbuken, vezin gereği "Sar'buken" okundu.

* Ali Ruhî: *Lemeât*, Mihrân Matbaası, İstanbul, 1302, s. 6-9.

4. *Aldı hep meşriğ zemîni kabza-i teşhîrine
Oldı zer-efserle şimdi husrev-i hâver güneş*
5. *Turmayub meşriğde şeb-ğûn itdi mülk-i mağribe
Muttaşıl hayl-i kevâkibden çeküb leşker güneş*
6. *Böyle olmazdı fütûhu'l-ğaybe mazhar gâlibâ
Oldı derbân-ı der-i şâh-ı kerem-perver güneş*
7. *Ol şeh-i 'arş-âstân kim iktisâb-ı feyz için
Südde-i iclâline her gün sürer yüzler güneş*
8. *Ol hümayûn bâl ü per sîmurğ-ı devlet kim olur
Gülşen-i iqbâline tâvus-ı zerrîn-per güneş*
9. *Hâzret-i 'Abdülhamid Hân kim sezâdur olsa ger
Mirşad-ı dârâtına mir'ât-ı İskender güneş*
10. *Bezm-i 'âli'l-âline meh şem' ü fânûs âsmân
Tahtına eflâk silm bahtına ahter güneş*
11. *Sîne-i şâfında cevherli nişânlar şanmayîñ
Âsmân-ı şevket izhâr eylemiş yir yir güneş*
12. *Şafha-i sîmîn-i bedre yazsalar evşâfını
Târ-ı zerrîn-i şu'â'ından çeker muştar güneş*
13. *Rütbe-i iclâl-i rûz-efzûnunu tebşîr için
Şark u garbı devr ider her gün olur mihter güneş*
14. *Tâcdârân-ı selefde varsa mişli söylesün
Görmemişdür böyle şâhinşâh-ı nûr-efser güneş*
15. *Zât-ı pâkiñdür şehâ serdâr-ı şâhân-ı cihân
Öyle kim olmuş kevâkib hayline server güneş*
16. *Dehre lutf-ı şâmilüñ olmuş mürebbî gam degil
Eylese ecsâmdan kaç'-ı ta'alluk ger güneş*

17. Feyz-i enzârûñ süniüñ bî-ğadri kıymetdâr ider
Terbiyetle rîze-i sengi ider gevher güneş
18. Zerre-perverlikde olmazdı müsellem olmasa
Bende-perverlikde key elâfuña mazhar güneş
19. Olmak üzre rü'yet-i didârîñüñ şükrânesi
Her gün eyler 'âlemi garç-ı zer ü zîver güneş
20. Bir ğazel tarh eyleyem şevk-i cemâl-i pâkiñe
Şerm idiüb olsun kemâl-i reşk ile muztar güneş
21. Olmayub tâb-ı ruḥ-ı dildâra tâb-âver güneş
Gâh gâh ebr-i siyehden örtünür mi'cer güneş
22. Rûy-i pür-enver ile la'l-i leb-i dildâra bak
Çok mudur dirsem ki olmuş çeşme-i kevser güneş
23. Ol mehüñ aşkıñda olmuşdur rakîbim düstlar
Ol sabebdendür çeker her dem baña hançer güneş
24. İğbirârından baña gerdün gün göstermiyor
Âftâbım 'arz-ı didâr it de sen göster güneş
25. Zerre-i dergeh-i Mollayım cenâb-ı şems-i Hâk
Gösterür Ruḥî baña elbette rûşenter güneş
26. Şemsdür erbâb-ı 'irfâna delîl-i Hâk-nümâ
Öyle kim olmuş Halîl-i âzere reh-ber güneş
27. Kâfiye teng oldı itdüm 'azm-i sûy-ı ihtisâr
Bi'z-zarûr aqşâm olunca kim ğurûb eyler güneş
28. Tâ tecellî ḥâne-i işrâkden her şubḥ-dem
Dehre eyler neşr-i nûr-ı Hâlîk-ı ekber güneş
29. Şu 'le-pâş ol burc-ı şevketden fezâ-yı 'âleme
Toğmasun sensiz cihânda tâ dem-i mahşer güneş

Kaynaklar

- Alî Rûhî (1302). *Lemeât*, Mihrân Matbaası, İstanbul.
- Alpaslan, Ali (1987). *Ahmet Paşa*, Ankara.
- Akar, Metin (1995). "Ahmet Atilla Şentürk: "Ahmed Paşa'nın Güneş Kasidesi Üzerine Düşünceler", *Bir: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* s. 4, İstanbul, 279-284
- Bayri, Mehmed Halid (1927). "Camîü'n-Nezâir", *Millî Mecmua* c. 8, İstanbul, 89-90.
- Burmaoğlu, H. Bilen (1989). *Bursalı Lâmi't Çelebi Divanı'ndan Seçmeler*. Ankara.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1987). *Hayâlî Bey ve Divânı'ndan Örnekler*. Ankara.
- Çavuşoğlu, Mehmet (1986). "Kasîde", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II* (Divan Şiiri), s. 415, 416, 417, Ankara, 28-38.
- Eğridirli Hacı Kemal. *Câmîü'n-Nezâir*, Bayezid Genel Ktp. No: 5782.
- Ergin, Muharrem (1989). *Orhun Abideleri*. İstanbul.
- Hıfzı Tevfik, Hamamîzâde İhsan, Hasan Ali (1926). *Türk Edebiyatı Numûneleri*. c. 1, İstanbul.
- İpekten, Haluk (1994). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul.
- İsen, Mustafa (1990). *Usulî Divanı*. Ankara.
- İsen, Mustafa (1988). *Usûlî Hayatı Sanatı ve Divanı*. Erzurum.
- Karabey, Turgut (1996). *Ahmed Paşa, Hayatı, Sanatı, Eserleri*. Ankara.
- Koçu, Reşat Ekrem, *Osmanlı Padişahları*. İstanbul.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1928). Nazmi'nin Eserleri: Camîü'n-Nezâir, *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri*. İstanbul.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara.
- Şentürk, Ahmet Atilla (1994). *Ahmed Paşa'nın Güneş Kasidesi Üzerine Düşünceler*. İstanbul.
- Tanpınar, A. Hamdi (1976). *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihat (1966). *Ahmed Paşa Divanı*. İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihat (1992). *Hayâlî Bey Divanı*. İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihat (1992). *Hayâlî Divanı*. Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı (1975). *Osmanlı Tarihi II*. Ankara.